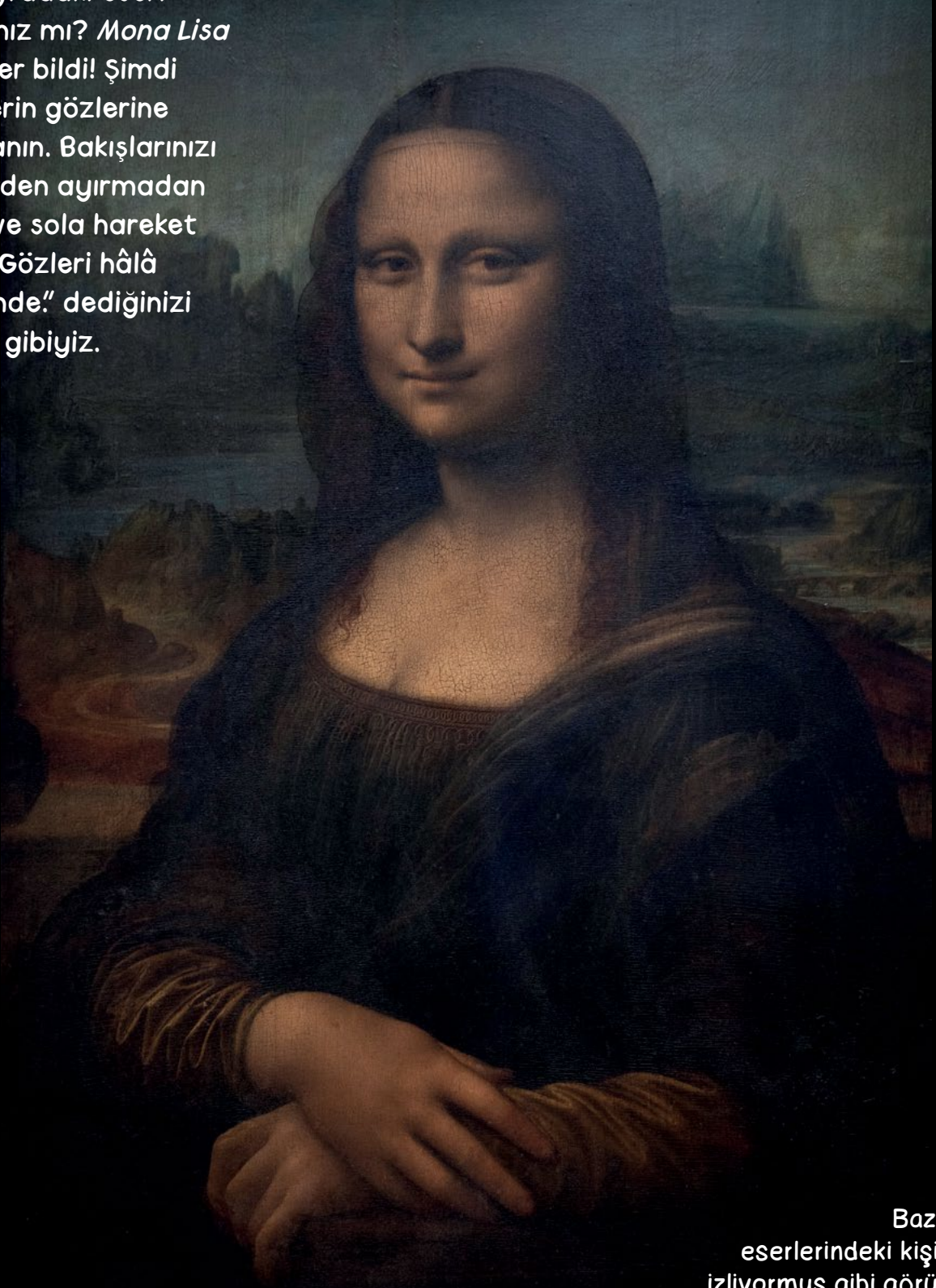

RESİMDEKİ GÖZLER Mİ OYNADI?

Bu sayfadaki eseri tanıdınız mı? *Mona Lisa* diyenler bildi! Şimdi bu eserin gözlerine odaklanın. Bakışlarınızı gözlerden ayırmadan sağa ve sola hareket edin. "Gözleri hâlâ üzerimde" dediğinizi duyar gibiyiz.

Mona Lisa, Leonardo da Vinci, 1519

Bazı sanat eserlerindeki kişiler sizi izliyormuş gibi görünebilir. *Mona Lisa* da bunlardan biri. Gözler hareket etmediği hâlde bu his nereden geliyor, ressamlar bunu nasıl başarıyor? Bir eserdeki gözlerin nereye giderseniz gidin sizi izliyormuş gibi görünmesine *Mona Lisa* etkisi denir. Ancak bu etki *Mona Lisa* tablosundan çok önce de vardı.

Mona Lisa etkisinin henüz ortaya çıkmadığı dönemde, eserlere derinlik kazandırmak için çeşitli teknikler uygulanıyordu. Eski Mısırlılar nesnelerin ya da canlıların uzakta bulunduğunu ifade etmek için onları çizimin üst bölümüne yerleştirirken, Antik Yunanlar uzaktakileri daha küçük çizerdi. Ama asıl değişim, 1400'lü yıllarda Filippo Brunelleschi'nin keşfettiği doğrusal perspektif tekniğinin kullanılmaya başlanmasıyla gerçekleşti.

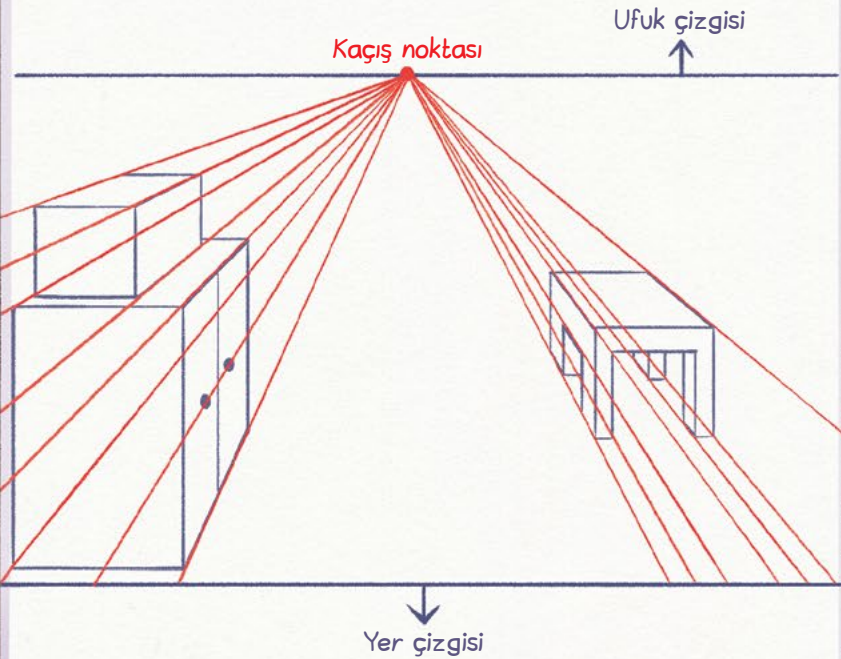

Eski Mısır Dönemi'ne ait bir duvar resmi

Antik Yunan Dönemi'ne ait bir duvar mozaïği

Eserlere üç boyutlu görsel etki kazandırmanın yollarından biri perspektif kullanmaktır. Perspektifin ise farklı türleri vardır. Örneğin çizilecek öğelerin yerleşimini belirleyen hayali çizgilerin ortak bir noktaya doğru yönelmesi doğrusal perspektif olarak adlandırılır.

Doğrusal perspektif yönteminin örnek kullanımı

Doğrusal perspektif tekniğinden de yararlanılmasıyla bazı portrelerdeki bakışlar, farklı açılardan esere bakan kişiyi izliyormuş gibi görünmeye başladı. Bu eserlerde göz bebekleri ile gözlerin beyaz kısımlarının görünümü farklı açılardan bakıldığında pek değişmez. Bundan dolayı da gözlerin sizi takip ettiğini hissedersiniz.

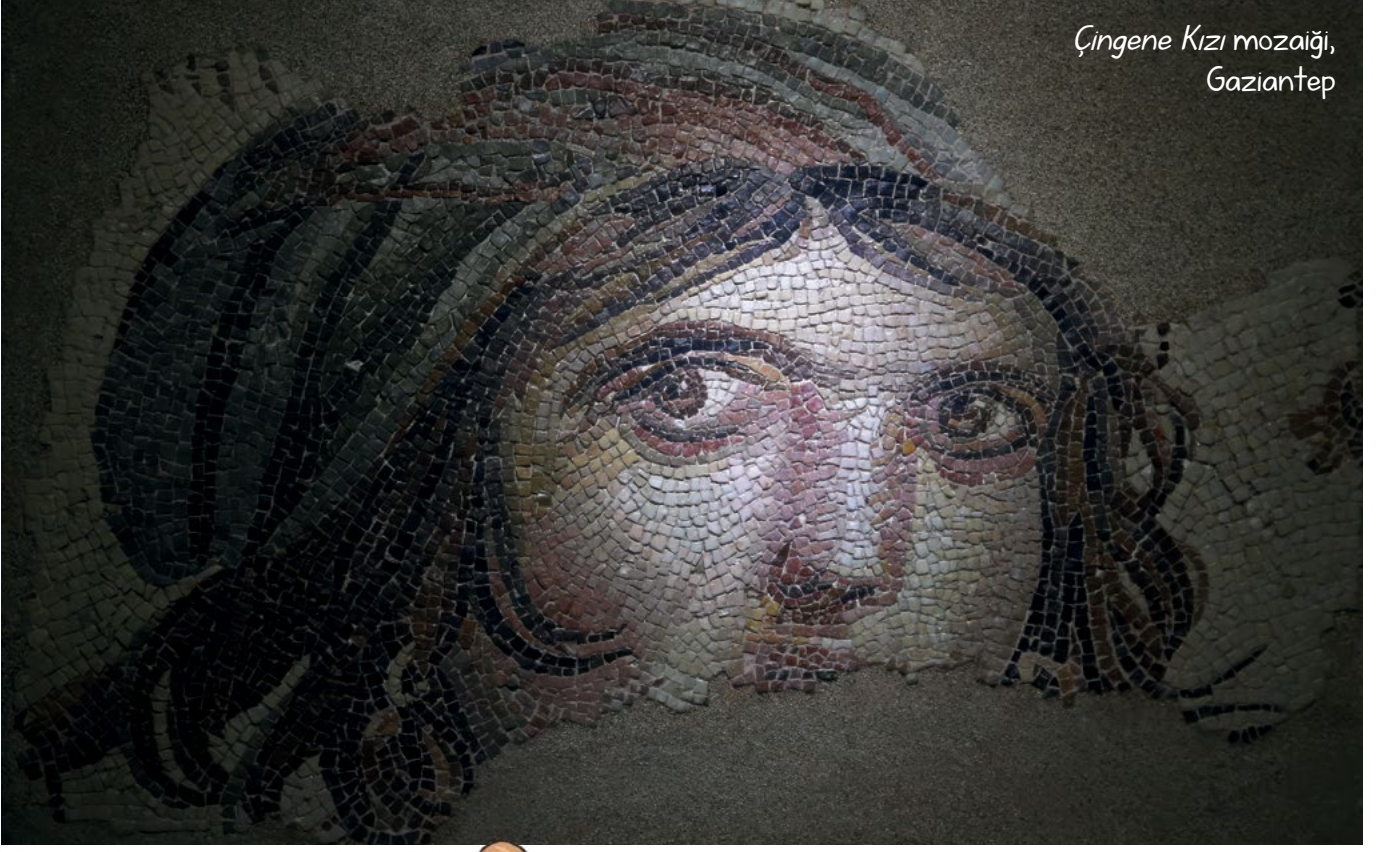
Mona Lisa etkisini karşınıza bir arkadaşınızı alıp denediğinizde göremezsiniz. Üç boyutlu gerçek gözlerde perspektif, ışık ve derinlik sürekli değişir. Bunun sonucunda baktığımız gözlerdeki beyaz kısımların aynı oranda ve biçimde görünmemesi, bakışın artık bize yönelmediğini anlamamızı sağlar.

Şimdi duyacağınız şey sizi biraz şaşırtabilir. Mona Lisa etkisi genellikle aynı adlı tablodan yararlanılarak açıklansa da bu eser Mona Lisa etkisini tam anlamıyla göstermiyor.

Yapılan bir araştırmada bilim insanları, *Mona Lisa* tablosunda bu etkinin olup olmadığını araştırdı. Deneye katılanlar *Mona Lisa*'nın gözlerinin doğrudan kendilerine değil hafif sağa baktığını söyledi. Yapılan ölçümler, bakışın izleyenine yaklaşık 15 derece sağına yöneldiğini gösterdi. Oysa bu etkinin oluşabilmesi için gözlerin en fazla 5 derece sağa ya da sola bakması gerekiyor. Yani *Mona Lisa* sizi doğrudan izlemiyor.

Çingene Kızı mozaïği,
Gaziantep

Kadife Bereli Otoportre,
Rembrandt, 1634

Peki *Mona Lisa* tablosunda neden böyle hissediliyor? Çünkü insan beyni, karşıya bakan yüzleri hızlıca fark etmeye çalışır. Tabloda doğrusal perspektif tam anlamıyla uygulanmamış ancak gözlerin beyaz kısmı ve göz bebekleri bu etkiye uygun resmedilmiştir. Bu da hareket etseniz bile *Mona Lisa*'nın gözlerini üzerinizdeymiş gibi algılamaya neden olur.

Mona Lisa etkisi yalnızca adını aldığı tabloya özgü değil. Örneğin Gaziantep'teki Zeugma Mozaik Müzesinde yer alan *Çingene Kızı* mozaïği bu etkiyi oldukça güçlü şekilde hissettiriyor. Onun gözlerine hangi açıdan bakarsanız bakın sizi izliyormuş gibi görünüyor.

Rembrandt ve Hals'in bu eserlerinde de *Mona Lisa* etkisi belirgin şekilde fark ediliyor. Bu tür tablolar sanatçıların ışığı, gölgeleri ve bakış yönünü yerleştirirken fizik, matematik ve geometriden nasıl yararlandığını gözler önüne seriyor.

Gülen Şövalye, Frans Hals, 1624

